

ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ СУД м. ХАРКОВА

ЄДРПОУ 02894036; проспект Перемоги, 52-В, м. Харків, 61202, тел. (057)336-82-70 e-mail
inbox@dg.hr.court.gov.ua

УЗАГАЛЬНЕННЯ

судової практики щодо порядку відшкодування шкоди, спричиненої військовим вторгненням російської федерації за 2024-2025 роки

Шевченківський районний суд міста Харкова здійснив узагальнення судової практики щодо порядку відшкодування шкоди, спричиненої військовим вторгненням російської федерації за 2024-2025 роки.

В результаті моніторингу рішень Шевченківського районного суду м. Харкова встановлено, що за період 2024-2025 років суддями усього ухвалено 10 рішень (заочних рішень) – у справах за позовними заявами про відшкодування майнової, моральної шкоди, стягнення моральної шкоди, з яких 1 – задоволено у повному обсязі, 5 – задоволено частково, 4 – відмовлено у позові; 5 заяв про відшкодування моральної, майнової шкоди – повернуто позивачу з підстав неусунення у визначений строк недоліків позовної заяви, за заявою позивача про залишення позовної заяви без розгляду; 1 позовну заяву про стягнення моральної шкоди з держави-агресора – направлено за підсудністю.

Так, у справі №638/4746/24 ухвалено заочне рішення від 09.12.2024, яким позовні вимоги позивача до держави Російська Федерація про відшкодування моральної шкоди задоволено у повному обсязі.

ОСОБА_1 звернулась до суду з позовом, в якому просить: стягнути з держави Російської Федерації на свою користь на відшкодування моральної шкоди 100000,00 євро, що еквівалентно 4181000,00 грн. на день подання позову. В обґрунтування позову зазначила, що Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України введено в Україні воєнний стан з 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року. Результатом збройної агресії особисто для позивача стала необхідність внаслідок збройної агресії РФ та постійних обстрілів м. Харкова вимушено покинути постійне місце проживання з метою безпеки. Проживаючи на території міста Харків, позивач мала налагоджений побут, була матеріально забезпеченою і працевлаштованою, мала можливість вести повноцінне життя на рідній землі, користуватися усіма особистими немайновими та майновими благами, які гарантовані кожній людині. Проте, з початком збройної агресії Російської Федерації проти України вона була позбавлена таких можливостей. Позивач є свідком того як російська військова техніка була застосована для обстрілів кварталів міста. Вказане призвело до багатьох жертв серед цивільного населення. Множинний характер порушень прав та законних інтересів внаслідок збройної агресії РФ не дає можливості відновити минулий уклад життя та відновити становище, яке існувало до 24.02.2022р., адже позивач постійно хвилюється про свою безпеку та безпеку своїх рідних, вони позбавлені можливості користуватися своїм майном у м. Харкові для задоволення власних потреб та втратили дохід. Також постійне хвилювання та стрес вплинули на стан здоров'я позивача, в тому числі мали місце неодноразові курси лікування та операційне втручання.

ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, зареєстрована за адресою: АДРЕСА_1. Починаючи з 07.04.2022 року ОСОБА_1 мала статус внутрішньо переміщеної особи з фактичним місцем проживання: АДРЕСА_2.

Відповідно до наданого лікарняного листа, ОСОБА_2 мала погіршення стану здоров'я та операційне втручання 16.02.2024 року.

Знищення влучанням ракети кабінету, в якому працювала ОСОБА_2, позбавило її можливості отримувати дохід та дуже ускладнило відновлення діяльності. Влучання 2 ракет в будівлю Палацу Праці в місті Харкові (02 березня 2022 року) є загальновідомим фактом, зафіксованим правоохоронними органами та органами прокуратури як військові злочини.

Враховуючи, що позивач є потерпілою, постраждалою особою, жертвою війни, яку здійснює Російська Федерація, тобто позивачем доведено наявність завдання йому моральних страждань, вивчивши матеріали справи, суд вважав, що позовні вимоги ОСОБА_1 заявлені обґрунтовано та підлягають задоволенню з урахуванням досліджених у судовому засіданні доказів. З держави Російська Федерація на користь ОСОБА_1 стягнуто моральну шкоду завдану внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України в сумі 4 181 000 гривень 00 коп., що еквівалентно 100000,00 євро, а також судовий збір на користь держави Україна.

Заочним рішенням від 19 травня 2025 року у справі №638/24918/24 позовні вимоги позивача до російської федерації, третя особа Почесне консульство республіки Албанія у м. Харкові про відшкодування моральної шкоди, завданої державою-агресором російською федерацією задоволено частково.

Адвокат в інтересах ОСОБА_1 звернувся до суду з позовною заявою, в якій просив стягнути з держави-агресора російської федерації в особі міністерства юстиції російської федерації 50000000,00 грн. на відшкодування моральної шкоди, завданої збройною агресією російської федерації проти України, що на дату звернення до суду з позовом складає в еквіваленті 1195028,68 доларів США або 1149161,11 євро, а також судові витрати.

Позовні вимоги обґрунтовує тим, що позивач 14 січня 2025 року згідно з екзекватури № 287 Міністерства закордонних справ України ОСОБА_1 на підставі консульського патенту від 29 вересня 2014 року та відповідно до ст.12 Віденської конвенції про консульські зносини від 24 квітня 1963 року визнаний Почесним консулом Республіки Албанія у місті Харкові. У зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року та введення воєнного стану, який неодноразово продовжувався та діє до теперішнього часу, 06 березня 2022 року приблизно о 23 годин 15 хвилин військові формування російської федерації здійснили авіаційний удар по місцю розташування консула ОСОБА_1, внаслідок чого приміщення Почесного консульства республіки Албанія у м. Харкові було повністю зруйновано. За цим фактом 08 березня 2022 року внесено відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Після знищення вищевказаної нежитлового приміщення ОСОБА_1 був змушений здійснювати свою діяльність за адресою свого фактичного проживання: АДРЕСА_2, власником якого є позивач. Проте, 11 березня 2022 року вищевказане житло було зруйновано внаслідок бойових дій, про що 26 березня 2022 року внесено відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань № 2202222000000334 за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 438 КК України.

Представник третьої особи надав письмові пояснення, в яких позовні вимоги підтримав та просив справу розглянути у його відсутність.

Встановивши фактичні обставини справи, які мають суттєве значення для її вирішення, суд дійшов висновку, що внаслідок збройної агресії російської федерації проти України, розв'язання і ведення агресивної війни, будівля за адресою: АДРЕСА_1, в якій працював позивач та його будинок за адресою: АДРЕСА_2, в якому він мешкав, пошкоджено, у зв'язку з чим, він зазнав моральних переживань, душевних страждань, які виразилися у втраті душевного спокою, постійному відчутті невпевненості і незахищеності, побоюванні за безпеку, порушенні нормальних життєвих зв'язків, необхідності докладання додаткових зусиль для організації його життя й безпеки, виходячи із засад співмірності, розумності та справедливості суд вважав, що необхідною й достатньою сатисфакцією для позивача є визначення розміру відшкодування моральної шкоди, яка підлягає компенсації за рахунок російської федерації, у сумі 1 000000 гривень. Підстав для стягнення на користь позивача моральної шкоди у більшому розмірі, суд не вбачав.

У справі №638/7894/23 за позовом ОСОБА_2, яка діє в своїх інтересах та в інтересах малолітніх дітей ОСОБА_3 та ОСОБА_4, до держави російська федерація про відшкодування моральної шкоди 28 серпня 2025 року ухвалено заочне рішення.

ОСОБА_2, яка діє в своїх інтересах та в інтересах малолітніх дітей ОСОБА_3 та ОСОБА_4 звернулася до суду з позовною заявою, в якій просила: стягнути з держави російська федерація на свою користь моральну шкоду в сумі 35000 євро, еквівалент 1279901 грн.; стягнути з держави російська федерація на користь ОСОБА_3 моральну шкоду в сумі 35000 євро, еквівалент 1279901 грн.; стягнути з держави російська федерація на користь ОСОБА_4 моральну шкоду в сумі 35000 євро, еквівалент 1279901 грн. До 24 лютого 2022 року позивач разом з малолітніми дітьми та чоловіком проживала у м. Харків, проте задля збереження життя вимушена була покинути дім та переїхати до м. Володимир-Волинський 07 березня 2022 року. Під час переїзду вимушена була ночувати з дітьми у незнайомих людей, школах тощо. З 19 серпня 2022 року по теперішній час вона разом з дітьми є внутрішньо переміщеними особами за адресою: АДРЕСА_1. Внаслідок втрати належного позивачу майна, житла, підтримки, надії на повернення додому, позивач вимушена була пристосовуватися до нових життєвих умов разом з дітьми, що призвело до моральних страждань, а саме: душевного болю, безперервних страждань через війну, тривоги, страху, занепокоєння, розчарування, відчуття несправедливості, тривалої невизначеності, інших негативних страждань тощо.

Встановивши фактичні обставини справи, які мають суттєве значення для її вирішення, суд дійшов висновку, що внаслідок збройної агресії російської федерації проти України, розв'язання і ведення агресивної війни, позивач разом з малолітніми дітьми вимушена була виїхати з постійного місця проживання у м. Харкові до іншого регіону України та отримати статус внутрішньо переміщених осіб, у зв'язку з чим, остання та її діти зазнали моральних переживань, душевних страждань, які виразилися у втраті душевного спокою, постійному відчутті невпевненості і незахищеності, побоюванні за безпеку, порушенні нормальних життєвих зв'язків, необхідності докладання додаткових зусиль для організації її та дітей життя й безпеки. Суд вважав, що необхідною й достатньою сатисфакцією для позивача є визначення розміру відшкодування моральної шкоди, яка підлягає компенсації за рахунок російської федерації, у сумі 100000 гривень. Підстав для стягнення на користь позивача моральної шкоди у більшому розмірі, суд не вбачав.

Таким чином, можна зробити висновок, що судді здебільшого ухвалювали рішення про часткове задоволення позовних вимог про стягнення моральної шкоди, визначаючи справедливий розмір відшкодування, з огляду на заявлені вимоги позивачів та їх доведеність, при цьому враховуючи висновки про те, що моральну шкоду не можна відшкодувати в повному обсязі, так як немає (і не може бути) точних критеріїв майнового виразу душевного болю, спокою особи. Так, наприклад, зазначене відображено також у справах №638/4107/24, №638/7408/22, №638/17368/24.

Водночас зі здійсненого аналізу вбачається, що не завжди судді доходили висновку про достатність наданих доказів на підтвердження заявлених вимог, існування законних підстав відшкодування моральної та/або матеріальної шкоди та стягнення такої з відповідача.

Так, у справі №638/20674/23 (провадження 2/638/2774/24) ОСОБА_1 звернулася з позовом до російської федерації про відшкодування завданої майнової та моральної шкоди у зв'язку зі збройною агресією держави-агресора російської федерації. В ході військової збройної агресії російської федерації проти суверенної, незалежної України, під час чергового обстрілу артилерійськими мінами та снарядами Чугуївської району сш/рад Печенізька автодорога Плотина-Мартове-Борщова з боку РФ, 12.09.2022 року відбулося ураження території за адресою: АДРЕСА_1, внаслідок чого сталася масштабна пожежа комплексу будівель та споруд №9 та повне вигорання чотирьох будинків. Один з будинків, що вигоріли, а саме, дачний будинок загальною площею 60,2 кв.м., житловою площею 31,5 кв.м. та земельна ділянка, на якій він розташований належать на праві власності ОСОБА_1. Окрім

дачного будинку повністю вигоріло рухоме майно, яке перебувало у будинку. За фактом даної події Позивачем 24.09.2022 було подано заяву про вчинення злочину до Чугуївського РУП ГУНП у Харківській області. Необхідність внесення змін у звичайний для нього устрій життя, негативно вплинуло на його психічний стан, спричинило йому тривалі душевні хвилювання та страждання, на підставі чого він оцінює свої моральні страждання у 1 500 000 гривень.

Суд вважав, що позивачем не надано доказів порушення свого права, а тому відсутні фактичні підстави для задоволення вимог про відшкодування матеріальної шкоди. Позивач долучив до позову лише документи, які підтверджують право власності на нерухоме майно і висновок експертів для оцінки завданої шкоди. Ураховуючи те, що у матеріалах справи відсутні будь-які докази, на які посилався позивач, як на підставу відшкодування моральної шкоди, суд дійшов висновку про відсутність підстав для її відшкодування. Разом із тим, позивачем у позові не зазначено, чи скористався Позивач механізмом надання грошової компенсації постраждалим за зруйноване майно від держави. Окрім того, Позивачем не надано доказів звернення до органів державної влади з проханням компенсувати вартість пошкодженого майна. З урахуванням вищевикладеного, суд дійшов висновку, що позовні вимоги задоволенню не підлягають.

Постановою Харківського апеляційного суду від 01.04.2025 у справі №638/20674/23 рішення суду скасовано та ухвалено нове, яким позовні вимоги ОСОБА_1 задоволено частково, стягнуто з держави Російська Федерація на користь ОСОБА_1 компенсацію за спричинену матеріальну шкоду у розмірі 1553222,14 грн та 200000 грн моральної шкоди. В задоволенні іншої частини позовних вимог відмовлено.

З урахуванням наведеного, з Російської Федерації на користь позивача підлягає стягненню майнова шкода розмір якої є доведеним. Судова колегія погодилася із доводами позивача про те, що порушивши основоположні права і свободи його та його близьких, Російська Федерація завдала йому моральних страждань. Внаслідок вказаних обставин, позивач зазнав безперервний, невгамований душевний біль та страждання, втратив душевний спокій, постійно відчував невпевненість і незахищеність.

Разом з тим, суд вважав, що розмір моральної шкоди, який заявлений позивачем у розмірі 1500000,00 грн, є значно завищеним. Визначаючи розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди, судова колегія враховувала обставини справи, характер та обсяг страждань, яких зазнала позивачка, множинний характер порушень конституційних прав позивачки, характер немайнових втрат, зокрема, тяжкість вимушених змін у її житті, час та зусилля, необхідні для можливості відновлення попереднього стану, а тому суд дійшов висновку, що справедливою сумою компенсації моральних страждань є 200000,00 грн.

Також, у справі №638/8339/24 (рішення суду від 11.09.2024) зазначається, що ОСОБА_1 звернулася до суду з позовною заявою до держави Російська Федерація в особі Міністерства юстиції Російської Федерації, в якій просить стягнути з відповідача на користь ОСОБА_1 відшкодування моральної шкоди у розмірі 1 000 000 грн.

Результатом збройної агресії російської федерації особисто для Позивача стала, зокрема втрата належного їй майна - квартири та рухомого майна, яке знаходилося в квартирі. Через збройну агресію російської федерації та втрату, у зв'язку з цим, Позивачем можливості користуватися та розпоряджатися своїм майном, Позивач відчуває душевні страждання, що не дають йому можливості проживати повноцінним життям та життям, яким вона проживала до збройної агресії російської федерації проти України, Позивач зазнає безперервного, невгамовного душевного болю та страждань, втрати душевного спокою, постійно відчуває невпевненість, незахищеність, хвилювання за долю свого майна.

Суд вважав, що на підтвердження завданої моральної шкоди позивачем не надано жодного доказу, а викладені у позовній заяві твердження позивача про завданий душевний невгамований біль, страждання та втрати душевного спокою, які так само стосуються мільйонів жителів України, що стали жертвами внаслідок збройної агресії рф. Отже, суд, приймаючи до уваги те, що позивачем як при зверненні до суду, так і в ході розгляду справи на підтвердження

факту отримання моральної шкоди, причинного зв'язку між діями відповідача та завданням моральної шкоди не було надано доказів, на які вона посилалась як на підставу своїх вимог в позові, суд прийшов висновку про необхідність відмови у задоволенні позовних вимог через їх недоведеність, а отже позовні вимоги ОСОБА_1 до держави Російська Федерація в особі Міністерства юстиції Російської Федерації про відшкодування моральної шкоди залишено без задоволення.

Колегією суддів **Харківського апеляційного суду постановою від 15 січня 2025 року** рішення суду першої інстанції по справі №638/8339/24 скасовано та ухвалено нове рішення, яким позов ОСОБА_1 до держави російська федерація в особі Міністерства юстиції російської федерації про відшкодування моральної шкоди задоволено частково, стягнуто з держави російська федерація на користь ОСОБА_1 на відшкодування моральної шкоди 100000,00 грн, в іншій частині позов залишено без задоволення. Підстав для стягнення на користь позивачки моральної шкоди у більшому розмірі колегія суддів не вбачала.

Встановивши фактичні обставини справи, які мають суттєве значення для її вирішення, колегія суддів дійшла висновку, що внаслідок збройної агресії російської федерації проти України, розв'язання і ведення агресивної війни, позивачка втратила можливість користуватися та розпоряджатися своїм майном, а саме квартирою, що знаходиться в м. Северодонецьк, яке з 25 червня 2022 року є тимчасово окупованим РФ, у зв'язку з чим вона зазнала моральних переживань, душевних страждань, які виразилися у втраті душевного спокою, постійному відчутті невпевненості і незахищеності, хвилюванні за долю свого майна, необхідності докладання додаткових зусиль для організації свого життя.

При цьому, суд дійшов висновку, що матеріали справи не містять належних та достатніх доказів руйнування будинку, в якому знаходиться квартира позивачки.

Таким чином, судова колегія вважала, що суд першої інстанції не в повній мірі дослідив обставини справи та наявні у справі докази, не надав їм належну оцінку, не з'ясував належним чином фактичні обставини справи щодо заявлених вимог і того, яка саме правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин, що має суттєве значення для правильного вирішення спору.

Рішенням суду від 21 червня 2024 року по справі № 638/20095/23 (провадження 2/638/2660/24) ОСОБА_1, в інтересах якої діє ОСОБА_2 звернулась до суду з позовною заявою до держави Російська Федерація, в якій просить стягнути з відповідача на відшкодування моральної шкоди 35 000 євро (еквівалент 1387613,50 грн).

В обґрунтування позову зазначила, що до 24 лютого 2022 року вона разом з малолітньою донькою ОСОБА_1 проживали у місті Харків. Проте з початком збройної агресії ситуація у місті загострювалась, були постійні обстріли різних районів міста Харкова з боку РФ. Почали гинути люди, задля збереження життя, вони з дитиною ночували у бомбосховищах, метро.

Проте з початком збройної агресії, задля збереження життя, позивач разом з матір'ю були вимушені покинути дім, та виїхати спочатку у більш безпечне місце в Україні, а потім за межі України до Великої Британії.

Результатом збройної агресії особисто для позивача стала втрата належного майна і житла, підтримки та надії на повернення додому. До залишення атакованої Російською Федерацією території вона була повноцінним членом суспільства, мала налагоджений побут та можливість вести повноцінне життя, спілкуватись з однолітками. Проте, з початком збройної агресії Російської Федерації проти України, така можливість була втрачена.

Суд зазначив, що особа, яка звернулась до суду із позовом про відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії Російської Федерації, зобов'язана обґрунтувати та довести у суді належними доказами, а суд зобов'язаний встановити на підставі наданих доказів елементи правопорушення, що призвело до завдання моральної шкоди (не тільки наявність шкоди, але й те, що вона є наслідком саме діяння держави-відповідача (причинно-наслідковий зв'язок).

Разом з тим, на підтвердження заподіяння моральної шкоди позивачкою надано тільки ксерокопію закордонного паспорта позивача із відповідними відмітками перетину останнього державного кордону.

Також суд зазначив, що наявні міжнародні та національні нормативно-правові акти не містять положень про виникнення у тимчасово переміщеної особи права на відшкодування понесених нею моральних страждань через таке переміщення від держави агресора.

Враховуючи викладене, суд вважав, що позовні вимоги необґрунтовані та задоволенню не підлягають.

Колегія суддів **Харківського апеляційного суду в постанові від 01.10.2024** погодилася із доводами позивачки про те, що порушивши основоположні права і свободи її та її доньки, Російська Федерація завдала їм моральних страждань. Внаслідок вказаних обставин, позивачка зазнала безперервний, негасимий душевний біль та страждання, втратила душевний спокій, постійно відчуває невпевненість і незахищеність.

Разом з тим, суд вважав, що розмір моральної шкоди, який заявлений позивачем у розмірі 35000 Євро еквівалент 1387613,50 грн, є значно завищеним.

Визначаючи розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди, судова колегія враховувала обставини справи, характер та обсяг страждань, яких зазнала позивачка, множинний характер порушень конституційних прав позивачки, характер немайнових втрат, зокрема, тяжкість вимушених змін у її житті, час та зусилля, необхідні для можливості відновлення попереднього стану, а тому суд прийшов до висновку, що справедливою сумою компенсації моральних страждань є 100000,00 грн.

Враховуючи наведене, колегія суддів вважала, що рішення суду підлягає скасуванню з ухваленням нового про часткове задоволення позовних вимог ОСОБА_1, в інтересах якої діє ОСОБА_2.

Таким чином, можна дійти висновку, що судді відмовляли у задоволенні позову до російської федерації про відшкодування шкоди у зв'язку з недоведеністю позовних вимог, відсутності належних та допустимих доказів на підтвердження обставин, на які посилаються заявники щодо факту завдання такої шкоди та її розміру, причинно-наслідкового зв'язку між діями відповідача та завданням шкоди, а також відсутності підтверджень на заподіяння моральної шкоди та підстав стягнення такої з відповідача. Зокрема, наведене стало підставою для відмови у задоволенні позову також у справі №638/10781/24.

Щодо інших проблемних питань хочемо відзначити наступне.

З передбаченою процесуальним законодавством необхідністю повідомлення відповідача у справах про відшкодування шкоди завданої збройною агресією російської федерації виникають певні складнощі, адже прямий зв'язок між Росією та Україною повністю розірваний.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України 24 лютого 2022 року Україна розірвала дипломатичні відносини з Росією, що у свою чергу з цієї дати унеможливило направлення різних запитів та листів до посольства Російської Федерації в Україні у зв'язку із припиненням його роботи на території України. До таких висновків щодо розірвання дипломатичних відносин між Україною і Російською Федерацією дійшов Верховний Суд у постанові від 14 квітня 2022 року у справі № 308/9708/19 (провадження № 61-18782 св21), а також Велика Палата Верховного Суду у постанові від 12 травня 2022 року у справі № 635/6172/17, провадження № 14-167 цс20, (пункт 58).

Фактично єдиний передбачений механізм повідомлення відповідача судом це розміщення інформації (оголошення) на офіційному веб-порталі судової влади України, що не

може бути дієвим та достатнім з огляду на необхідність належного повідомлення країни-агресора про розгляд справи та дотримання принципу справедливості судового розгляду.

Також через відсутність будь-якого механізму, наразі неможливим є виконання рішень суду про стягнення шкоди з відповідача, яким виступає країна-агресор.

При розгляді справ даної категорії можливі випадки відступу від критеріїв доведеності, змагальності, допустимості та належності доказів, що є неприпустимим.

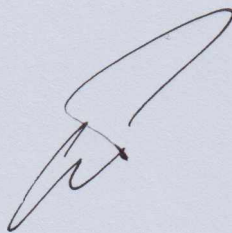
Крім цього, позивачі намагаються довести факти знищення майна, завдання шкоди інформацією з медіа, що не може бути прийнято судом як достовірні докази.

Факт введення в Україні воєнного стану сам по собі не вказує на завдання особі моральних страждань, такі обставини повинні бути доведені відповідно до вимог параграфа 1 Глави 2 ЦПК України.

І наостанок слід зазначити, що на даний час є законодавчо неврегульованим питання можливості стягнення з держави-агресора матеріальних збитків за позовною заявою особи у ситуації, коли їй такі збитки відшкодовані державою Україною відповідно до Порядку надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2023 р. № 600. Більш того, суд обмежений у перевірці інформації щодо здійснення виплати компенсації збитків за знищене майно, за відсутності відповідних доказів та клопотань про витребування таких.

Заступник голови суду

Вик. Поддубкіна Алевтина

Євген НЕВЕНІЦІН